

AIŠKINAMASIS RAŠTAS
DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ALKOHOLIO KONTROLĖS ĮSTATYMO NR. I-857 12,
16 IR 24 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO, TABAKO, TABAKO GAMINIŲ IR SU
JAIS SUSIJUSIŲ GAMINIŲ KONTROLĖS ĮSTATYMO NR. I-1143 10 IR 24 STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO ĮSTATYMO, VIETOS SAVIVALDOS ĮSTATYMO NR. I-533 6
STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO
PROJEKTŲ

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai:

Alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių, bei su jais susijusių gaminių vartojimas išlieka viena opiausių visuomenės sveikatos problemų. Nors diegiamos alkoholio kontrolės politikos priemonės leido reikšmingai sumažinti alkoholinių gėrimų vartojimą (2011-2020 metais vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui tenkantis absoliutaus alkoholio kiekis sumažėjo nuo 14,7 iki 11,4 litro), su tuo susijusių ligų ir mirčių skaičių, padidinti visiškai alkoholinių gėrimų nevartojančių nepilnamečių dalį visuomenėje (Alkoholio ir kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo Europos mokyklose tyrimo (ESPAD) duomenimis 2011 metais visiškai alkoholio nevartojančių nepilnamečių dalis siekė iki 5 proc., o 2019 tokių jau buvo iki 21 proc.), tačiau vis dar išliekame viena intensyviausiai alkoholį vartojančių šalių Europoje. Todėl privaloma ieškoti naujų priemonių ir galimybių ne tik mažinant alkoholinių gėrimų prieinamumą, bet ir teikiant pagalbą probleminiams ar priklausomybę turintiems alkoholinių gėrimų vartotojams.

2019 m. gyventojų sveikatos statistinio tyrimo metu 76 proc. gyventojų teigė, kad nerūkė (2014 m. – 75 proc.), 19 proc. gyventojų atsakė, kad rūkė kasdien, o 5 proc. – kartais. Daugiau rūkė vyrai nei moterys, atitinkamai 36 proc. ir 13 proc. Kasdien rūkančių gyventojų dalis, palyginti su 2014 m., sumažėjo nuo 20,4 proc. iki 18,9 proc. Kasdien rūkantis gyventojas per dieną surūkė vidutiniškai 13 cigarečių. Elektronines cigaretes kasdien arba kartais rūkė 12 proc. 15–24 metų amžiaus gyventojų. 2020 m. nuo su rūkymu susijusių piktybinių navikų mirė 1 702 žmonių, arba 10 mažiau nei 2019 m. Dauguma (80,3 proc.) nuo šių piktybinių navikų mirusių asmenų buvo vyrai. 2020 m. 100 tūkst. gyventojų teko 61 mirusysis nuo su rūkymu susijusių piktybinių navikų (miesto gyventojų – 56, kaimo gyventojų – 71).

Lietuvoje egzistuoja keli pagalbos priklausomiems asmenis teikimo lygiai. Dalis paslaugų, teikiamų psichikos sveikatos centruose, ligoninėse esančiuose psichiatrijos padaliniuose bei priklausomybių ligų centruose yra finansuojami iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto. Tačiau egzistuoja ir tokios pagalbos formos, kurios dažnu atveju yra susijusios ne tik su sveikatos, bet ir su socialinių bei kitų problemų sprendimu. Dalis pagalbos yra teikiama reabilitacijos bendruomenėse ir centruose, o nuo 2018 metų Lietuvoje pradėjo veikti ir žemo slenksčio paslauga – priklausomybių ligų konsultantai. Šios pagalbos formos šiuo metu neturi aiškaus ir tvaraus finansavimo. Dalis veiklų yra finansuojama iš valstybės biudžeto ar Europos Sąjungos fondų. Toks finansavimas nėra pakankamas ir neužtikrina ilgalaikio paslaugų planavimo galimybės. Egzistuojanti sistema neleidžia tinkamai planuoti pagalbą teikiančių specialistų poreikio, paslaugos yra nutolusios nuo gyventojų. Dalis paslaugų, tokia kaip pvz. socialinė mentorystė priklausomybę turinčioms besilaukiančioms moterims, iš viso neteikiama.

Alkoholinių gėrimų, tabako gaminių, elektroninių cigarečių prekyba yra legalus, įstatymais reglamentuojamas verslas. Tačiau dalis šio verslo veiklos pasekmių sukelia itin sunkias pasekmes priklausomiems asmenims ar bendruomenei, kurioje jie gyvena. Todėl būtų logiška siekti, kad iš šio verslo naudą gaunantieji prisidėtų prie atsiradusių problemų sprendimo.

Įstatymo projekto tikslas – spręsti visų psichoaktyviųjų medžiagų, įskaitant ir narkotinių ir psichotropinių, sukeliamas problemas, užtikrinant stabilų prevencinių priemonių finansavimo šaltinį. Projektu siūloma pakeisti mokėjimo už alkoholio, tabako gaminių bei elektroninių cigarečių prekybos licencijų pratęsimo tvarką, nustatant, jog norint pratęsti licencijos galiojimą, už ją kasmet susimokama. Visos už mažmeninės prekybos licencijos pratęsimą gautos lėšos būtų skirtos

savivaldybei, kurioje registruota licencija. Savivaldybė šias lėšas privalėtų skirti specifiskai su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu problemų sprendimui.

Šiomis lėšomis būtų galima finansuoti tiek žemo slenksčio priklausomybių konsultantų paslaugas, tiek prisidėti prie reabilitacijos bendruomenių darbo, tiek finansuoti kitas veiklas, prisidedančias prie priklausomybių prevencijos ar pagalbos priklausomiems asmenims teikimo.

Panaši sistema jau daugelį metų veikia kaimyninėje Lenkijoje, kurios praktikos pavyzdžiu Lietuva sukūrė priklausomybių konsultantų modelį.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai:

Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai – Lietuvos Respublikos Seimo nariai.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai:

Pagal Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo (toliau – AKĮ) 12 straipsnio 1 dalį alkoholio produktų gamyba yra licencijuojama veikla. Licencijos išduodamos neterminuotam laikui. Taip pat neterminuotam laikui išduodamos ir licencijos didmeninei prekybai alkoholio produktais (AKĮ 16 str. 1 d.) bei licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais (išskyrus tam tikras išimtis). Licencijas verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais išduoda, papildo, rekvizitus patikslina atitinkamos savivaldybės vykdomoji institucija, o licencijas alkoholio produktų gamybai ir didmeninei prekybai – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Rinkliavos už licencijų alkoholio produktų gamybai ir licencijų didmeninei prekybai alkoholio produktais išdavimą renkamos į valstybės biudžetą, o rinkliavos už licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais išdavimą – į savivaldybių biudžetus. Analogiškas reglamentavimas yra nustatytas ir Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatyme. Tikslinis šių lėšų panaudojimas teisės aktuose nėra numatytas.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama:

Įstatymų projektais siūloma nustatyti, kad alkoholio produktų, tabako gaminių bei su jais susijusių gaminių gamybos licencijos, licencijos didmeninei ir mažmeninei prekybai alkoholio produktais būtų išduodamos neterminuotam laikui, tačiau kasmet turėtų būti perregistruojamos, o neperregistruotos licencijos negaliotų.

Taip pat Įstatymų projektais siekiama sudaryti paskatas surinktas rinkliavas už mažmeninės prekybos licencijų išdavimą ir perregistravimą panaudoti savivaldybių alkoholio prevencinių priemonių įgyvendinimui.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymo projektą toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta:

Priėmus Įstatymų projektus neigiamų pasekmių nenumatoma. Priešingai, numatomas surinktų rinkliavų už mažmeninės prekybos licencijų išdavimą ir perregistravimą tikslinis panaudojimas, t. y. savivaldybių prevencinių priemonių įgyvendinimui.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai:

Nenumatoma neigiama įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai:

Įstatymo projektas neturės neigiamos įtakos verslo sąlygoms ir jo plėtrai.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams:

Įstatymo projektas strateginio lygmens planavimo dokumentams neprieštarauja.

9. Įstatymo inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios:

Priėmus Įstatymo projektą reikės keisti Didmeninės ir mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijavimo taisyklės, Alkoholio produktų gamybos licencijavimo taisyklės, Didmeninės ir mažmeninės prekybos tabako gaminiais ir su tabako gaminiais susijusiais gaminiais licencijavimo taisyklės, Tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių gamybos licencijavimo taisyklės tvirtinamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka:

Įstatymo projektas parengtas laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas, o Įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus:

Įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir yra suderintas su Europos Sąjungos teisės aktais.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, - kas ir kada juos turėtų priimti:

Įstatymui įgyvendinti Vyriausybė arba jos įgaliota institucija turės priimti įgyvendinamuosius teisės aktus iki įstatymo įsigaliojimo.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais):

Valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų įstatymui įgyvendinti neprireiks. Priešingai, bus surenkama daugiau lėšų į valstybės ir savivaldybių biudžetus už licencijų perregistravimą, kadangi licencijų perregistravimas vyks kasmet už tai mokant nustatyto dydžio mokestį. Įstatymo projektu numatoma, kad rinkliavos už mažmeninės prekybos alkoholio produktais licencijų išdavimą ir perregistravimą turėtų būti panaudojamos savivaldybių alkoholio prevencinių priemonių įgyvendinimui.

Pvz., 2019 m. išduotos naujos 683 mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijos, 2020 m. – 771 licencija. Valstybės rinkliavos dydis už mažmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licencijos išdavimą šiuo metu yra 490 Eur, už didmeninės prekybos alkoholiniais gėrimais licenciją - 1158 Eur. Šiuo metu yra 16 125 licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, 420 licencijų verstis didmenine prekyba alkoholiniais gėrimais ir 98 alkoholio produktų gamybos licencijos.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados:

Nebuvo gauta.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas ir sritis:

„Alkoholis“, „alkoholio produktai“, „licencija“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai:

Nėra.

Seimo nariai:

Aurelijus Veryga
Agnė Širinskienė
Aušrinė Norkienė
Ligita Girskienė
Mindaugas Puidokas
Gintautas Kinduryš
Algimantas Dumbrava
Jonas Pinskus
Rimantė Šalaševičiūtė
Algirdas Stončaitis
Laima Nagienė
Ričardas Juška
Sergejus Jovaiša
Antanas Matulas
Paulius Saudargas
Justinas Urbanavičius
Jonas Varkalys
Domas Griškevičius
Ieva Kačinskaitė-Urbonienė
Zenonas Streikus
Guoda Burokienė
Jonas Jarutis
Dainius Gaižauskas
Asta Kubilienė
Juozas Varžgalys
Valius Ažuolas
Linas Kukuraitis
Saulius Skvernelis
Algirdas Sysas
Orinta Leiputė
Arvydas Nekrošius
Robertas Šarknickas
Deividas Labanavičius